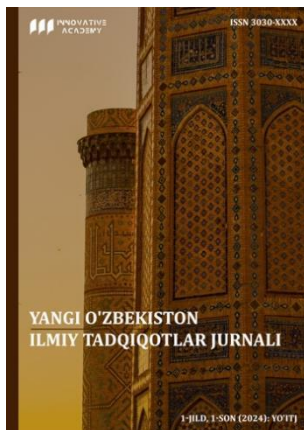

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TERMIK KUYISHLARNING TARQALISHIDA GIGIYENIK VA TIBBIY- IJTIMOIY OMILLARNING TA'SIRI

Dadabayeva Parizoda Uygunovna

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti

parizoddadabayeva@gmail.com

Muhammadjon Jaloliddinov G'ulomjon o'g'li

Fjsti 2-bosqich talabasi

muhammadjonjaloliddinov8@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17902389>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 1-dekabr 2025 yil

Ma'qullandi: 2-dekabr 2025 yil

Nashr qilindi: 11-dekabr 2025 yil

KEY WORDS

Maktabgacha yosh, termik kuyish, gigiyena, ijtimoiy omillar, ota-onalar savodxonligi, bolalar xavfsizligi, profilaktika.

ABSTRACT

Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda termik kuyishlarning tarqalishiga ta'sir etuvchi gigiyenik va tibbiy-ijtimoiy omillar o'rganildi. Tadqiqot uy sharoiti, ota-onalarning tibbiy savodxonligi, ijtimoiy-iqtisodiy holat va bolalar xavfsizligini ta'minlashga oid chora-tadbirlarni tahlil qilishga qaratilgan. Olingan natijalar kuyishlar profilaktikasi, ota-onalarni ma'rifiy o'qitish va maktabgacha ta'lim muassasalarida xavfsizlikni oshirish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Kirish

Maktabgacha yosh davri bolalar hayotida eng faol va sezgir bosqichlardan biri hisoblanadi. Bu davrda bolalar atrof-muhit bilan faol muloqotga kirishadi, yangi harakatlarni sinab ko'rishga intiladi va ko'pincha o'z xavfsizligini to'liq baholay olmaydi. Shu sababli, maktabgacha yoshdagi bolalarda turli shikastlanishlar, jumladan termik kuyishlar alohida dolzarb muammo sifatida namoyon bo'ladi. Termik kuyishlar nafaqat bolaning jismoniy sog'lig'iga bevosita zarar yetkazadi, balki uning ruhiy rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va kelajakdagi salomatligiga uzoq muddatli salbiy ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda bolalar o'rtasida kuyishlar bilan bog'liq shikastlanishlar soni sezilarli darajada oshgani kuzatilmoqda. Uy sharoitida sodir bo'ladigan kuyishlar ko'pincha issiq suyuqliklar, ochiq olov manbalari va elektr isitish moslamalari bilan bog'liq bo'lib, bu jarayonning oldini olish oson emas. Shu bilan birga, gigiyenik va ijtimoiy omillar ota-onalarning tibbiy savodxonligi, ularning bolalarni nazorat qilish darajasi, yashash sharoiti va ijtimoiy-iqtisodiy holati termik kuyishlar xavfini sezilarli darajada oshiradi. Mazkur maqolaning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda termik kuyishlarning tarqalishida gigiyenik va tibbiy-ijtimoiy omillarning rolini o'rganish, ularning xavfini baholash va oldini olish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot natijalari bolalar salomatligini himoya qilish va termik kuyishlar bilan bog'liq shikastlanishlarni kamaytirish bo'yicha samarali strategiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Dolzarbligi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda termik kuyishlar yuqori uchraydigan jarohlardan biri bo'lib, gigiyenik sharoitning yetarli emasligi, ota-onalar nazoratining sustligi va maishiy xavfsizlik qoidalariga amal qilinmasligi bilan bevosita bog'liq. Kuyishlar bolalarda og'ir asoratlar, uzoq muddatli rehabilitasiya va psixologik o'zgarishlarga olib kelishi mumkinligi sababli, uning oldini olishga ta'sir qiluvchi omillarni chuqur o'rganish bugungi kunda dolzarb sanaladi.

Maqsadi

Tadqiqotning maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda termik kuyishlarning tarqalishiga ta'sir etuvchi gigiyenik va tibbiy-ijtimoiy omillarni aniqlash, ularning ahamiyatini baholash va kuyishlarning oldini olishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism

Maktabgacha yosh davri bolalar hayotida jadal o'sish va rivojlanish bosqichi hisoblanadi. Bu davrda bolalar atrof-muhit bilan faol muloqotga kirishadi, yangi harakatlarni sinab ko'rishga intiladi va ko'pincha o'z xavfsizligini to'liq baholay olmaydi. Shu sababli, ushbu yosh davrida turli jarohatlar, jumladan termik kuyishlar alohida dolzarb muammo sifatida qaraladi. Termik kuyishlar nafaqat bolalar salomatligiga bevosita zarar yetkazadi, balki ularning keyingi jismoniy va ruhiy rivojlanishiga ham uzoq muddatli salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Termik kuyishlarning asosiy sabablari qatoriga issiq suv va boshqa suyuqliklar bilan kuyish, ochiq olov, gaz plitalari, elektr isitish moslamalari hamda qaynoq maishiy buyumlar bilan kontaktda bo'lish kiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda terining yupqaligi va qon tomirlar bilan boy ta'minlanganligi tufayli hatto qisqa muddatli termik ta'sir ham chuqur shikastlanishlarga olib kelishi mumkin. Shu o'rinda gigiyenik sharoitlar va ijtimoiy muhitning ahamiyati alohida ta'kidlash lozim. Uy-joy sharoitlarining gigiyenik holati termik kuyishlar xavfiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tor va tartibsiz xonalar, oshxona jihozlariga erkin kirish imkoniyati, himoya to'siqlarining yo'qligi va xavfli buyumlarning bolalar yetib boradigan darajada joylashtirilishi kuyishlar ehtimolini keskin oshiradi. Shuningdek, uy ichida sanitariya qoidalariga lozim darajada rioya qilinmasligi bolalar xavfsiz muhitda tarbiyalanishiga to'sqinlik qiladi.

Tibbiy-ijtimoiy omillar ham muhim o'rin tutadi. Oilaning ijtimoiy-iqtisodiy holati, ota-onalarning bandlik darajasi, ularning sog'liqni saqlash tizimi bilan aloqasi hamda bolalarni tarbiyalash bo'yicha bilim va ko'nikmalari bolalar salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ota-onalarning tibbiy savodxonligi past bo'lgan oilalarda kuyish holatlari ko'proq uchraydi. Bundan tashqari, oilalarda profilaktik tibbiy ko'riklarga sust munosabatda bo'lish ham jarohatlarning og'ir darajada kechishiga sabab bo'ladi.

Termik kuyishlar faqat tibbiy muammo bo'lib qolmay, balki jiddiy psixologik va ijtimoiy asoratlarga ham olib kelishi mumkin. Kuyish natijasida yuzaga keladigan chandiqlar, harakat cheklanishlari va tashqi ko'rinishdagi o'zgarishlar bolalarning ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, ularda ishonchsizlik, qo'rquv va ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Shu sababli reabilitatsiya jarayonida nafaqat tibbiy, balki psixologik yordam ham muhim hisoblanadi. Profilaktika masalasi ushbu muammoni hal etishda asosiy yo'nalish bo'lib qolmoqda. Ota-onalar va vasiylar o'rtasida muntazam ravishda tushuntirish ishlari olib borish, ommaviy axborot vositalari orqali bolalar xavfsizligi bo'yicha targ'ibot materiallarini keng yoyish, maktabgacha ta'lim muassasalarida xavfsizlik asoslarini o'rgatish termik kuyishlar sonini kamaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, uy sharoitida xavfli manbalarni izolyatsiya qilish, maxsus himoya vositalaridan foydalanish va bolalarni muntazam nazorat qilish muhim ahamiyatga ega.

Termik kuyishlar bilan bog'liq muammo so'nggi yillarda nafaqat tibbiyot xodimlari, balki pedagoglar va ijtimoiy soha mutaxassislari e'tiborini ham tobora ko'proq jalb etib bormoqda. Chunki kuyish bilan shikastlangan bolalarning nafaqat jismoniy, balki emotsional va ijtimoiy rivojlanishida ham muayyan cheklovlar yuzaga keladi. Shu sababli hozirgi zamonaviy pediatriya va gigiyena fanlarida bolalarda termik shikastlanishlarni faqat davolash emas, balki ularni oldindan aniqlash va oldini olish muhim yo'nalish sifatida qaralmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, bolalarda kuyishlar tez-tez sodir bo'ladigan asosiy muhit bu aynan uy sharoitidir. Oshxona, hammom va isitish moslamalari joylashgan hududlar yuqori xavf zonasi hisoblanadi. Aksariyat hollarda kuyishlar kattalar nazorati sustlashgan paytlarda sodir bo'ladi. Masalan, suv isitilayotgan idishlarning dastaklari bolalar yetib boradigan tomonga qaratib qo'yilishi, qaynoq choynak yoki termoslarning ochiq holda qoldirilishi, dazmol va boshqa isituvchi asboblarning yoqilgan holda qarovsiz qoldirilishi kabi holatlar real hayotda keng uchraydi va bularning barchasi beqaror xavf omillari sifatida namoyon bo'ladi.

Gigiyenik nuqtai nazardan, uy sharoitidagi umumiy muhit aholining turmush madaniyati bilan chambarchas bog'liqdir. Tozalik qoidalariga yetarli rioya etmaslik, chiqindilarning vaqtida olib chiqilmasligi, elektr simlarining ochiq holda yotishi, isitish uskunalarning texnik holatini muntazam nazorat qilmaslik kabi holatlar bolalar sog'lig'i uchun bevosita tahdid hisoblanadi. Bunday sharoitda voyaga yetayotgan bolada sog'lom turmush tarziga oid ko'nikmalar shakllanishi qiyinlashadi va u ko'proq xavfli vaziyatlarga tushib qoladi. Bundan tashqari, ijtimoiy omillarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, past daromadli oilalarda kuyishlar bilan bog'liq shikastlanishlar ko'proq uchraydi. Bunga sabab sifatida tor yashash maydoni, eskirgan maishiy texnika, xavfsizlik standartlariga javob bermaydigan isitish moslamalaridan foydalanish, shuningdek, ota-onalarning ish bilan bandligi tufayli bolalarning nazoratsiz qolishi keltiriladi. Shu jihatdan qaraganda termik kuyishlar muammosi ijtimoiy tengsizlik va turmush darajasi bilan ham chambarchas bog'liq holda namoyon bo'lmoqda.

Reabilitatsiya jarayoni ham alohida e'tiborga loyiq masala hisoblanadi. Kuyishdan keyingi davrda terida chandiqlanish jarayonlari, bo'g'imlarning harakatchanligi cheklanishi, og'riq sindromining uzoq davom etishi va infeksiya asoratlari rivojlanishi xavfi mavjud bo'ladi. Bunday holatlarda bolalar uzoq muddatli muolajalarga muhtoj bo'lib, bu esa nafaqat bolaning, balki butun oila a'zolarining ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli zamonaviy tibbiyotda kuyishdan keyingi reabilitatsiya jarayonlariga kompleks yondashuv fizioterapiya, psixologik yordam va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash choralarini o'z ichiga olgan holda amalga oshirilishi zarur. Profilaktika masalasiga qaytadigan bo'lsak, bugungi kunda maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarga elementar xavfsizlik qoidalarini o'rgatish bo'yicha maxsus dasturlarni joriy etish tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Bolalarga "issiq" va "sovuq" tushunchalarini amaliy misollar orqali tushuntirish, ochiq olov va issiq suyuqliklar bilan qanday muomala qilish kerakligi haqida sodda va tushunarli mashg'ulotlar o'tkazish muhim sanaladi. Bu esa bolalarda erta yoshdan xavfsiz xulq-atvor modelini shakllantirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda termik kuyishlar muammosi ko'p qirrali bo'lib, uni faqatgina klinik nuqtai nazardan emas, balki gigiyenik, ijtimoiy, pedagogik va psixologik jihatlarni ham hisobga olgan holda o'rganish muhimdir. Ana shunday kompleks yondashuv asosida ishlab chiqilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar kelajakda bolalar salomatligini mustahkamlash va shikastlanishlar sonini kamaytirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda termik kuyishlarning tarqalishi ko'p omilli jarayon ekanligini ko'rsatdi. Kuyishlar rivojlanishida uy sharoitining gigiyenik darajasi, ota-onalarning tibbiy savodxonligi va ijtimoiy-iqtisodiy holati muhim rol o'ynaydi. Issiq suyuqliklar va ochiq olov manbalarining bolalarga erkin yetib borishi xavfni oshiradi. Profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirish, ota-onalarni o'qitish va uy sharoitida xavfsizlikni ta'minlash termik kuyishlar sonini kamaytirishning samarali yo'lidir. Shu bilan birga, kuyishdan keyingi davrda jismoniy va psixologik reabilitatsiya tizimli tarzda olib borilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brusselaers, N., Monstrey, S., Vogelaers, D., Hoste, E., & Blot, S. (2010). Severe burn injury in children: A systematic review of epidemiology and mortality. *Pediatric Critical Care Medicine*, 11(5), 1–10.
2. Dissanaik, S., & Rahimi, M. (2015). Epidemiology of burns in infants and young children. *Journal of Burn Care & Research*, 36(1), 108–115.
3. Forjuoh, S. N. (2006). Burns in low- and middle-income countries: A review of available literature on descriptive epidemiology, risk factors, treatment, and prevention. *Burns*, 32(5), 529–537.

4. Kendrick, D., Mulvaney, C., Ye, L., Stevens, T., Mytton, J., & Stewart-Brown, S. (2021). Parenting interventions for childhood unintentional injuries. The Cochrane Database of Systematic Reviews, 2021(7), CD006020.
5. Peck, M. D. (2011). Epidemiology of burns throughout the world. Part I: Distribution and risk factors. Burns, 37(7), 1087–1100.
6. Sobrino-Palma, A., Jimenez-Diaz, C., & Romero-Guzman, L. (2017). Household safety indicators and burn risk among preschool children: A population-based study. Child: Care, Health and Development, 43(3), 395–402.

**INNOVATIVE
ACADEMY**